

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ ความรู้พื้นบ้านของหมอเมืองเกี่ยวกับสมุนไพรและสิ่งแวดล้อม

ชื่อผู้เขียน นายอินใจ วงศ์รัตนเสถียร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเทพ สุนทรเกษม	ประธานกรรมการ
อาจารย์ ดร. สุภาพร นาคบัลลังก์	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กุฑชงค์ กุณฑลบุตร	กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้และพฤติกรรมของหมอเมืองด้านสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคในท้องถิ่น สาเหตุที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้เรื่องพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาพยาบาลของหมอเมือง ตลอดจนศึกษาถึงความตระหนักในสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมพืชสมุนไพรของหมอเมือง เพื่อที่จะนำบทเรียนจากประสบการณ์และภูมิปัญญาพื้นบ้านไปเป็นรากฐานและแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพชุมชน ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่ง นอกเหนือไปจากระบบการดูแลรักษาสุขภาพแผนใหม่

การศึกษานี้ มุ่งเน้นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก โดยคัดเลือกหมอเมืองที่ยังคงมีบทบาทเด่นในการรักษาโรคจำนวน 10 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อชาวบ้านที่มีปัญหาสุขภาพไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการหรือยังไม่พอใจการใช้บริการจากโรงพยาบาลหรือสาธารณสุข จึงเลือกมารักษาที่หมอเมืองและยังพบอีกว่า ชาวบ้านบางส่วนเลือกใช้บริการกับหมอเมืองก่อนตามความเชื่อ ความศรัทธา เมื่อไม่สามารถตอบสนองความต้องการจึงเปลี่ยนไปใช้บริการจากระบบแผนใหม่ หรืออาจจะเลือกใช้ทั้งสองระบบไปพร้อม ๆ กันแต่เลือกใช้ในระบบที่ต่างกัน โดยมีองค์ประกอบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจ เช่น ความเชื่อความศรัทธา ฐานะเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม โดยชาวบ้านมีวิจารณญาณที่จะตัดสินใจเลือกใช้บริการด้วยตนเอง

หมอเมืองจอมทองที่ศึกษา พบว่ายังมีความรู้ และเลือกใช้สมุนไพรพื้นบ้านอย่างชาญฉลาด ในการเยียวยาชุมชนอันเป็นการเปิดทางเลือกให้ผู้ป่วยมีสิทธิเลือกตามฐานานุภาพ ความเป็นธรรมชาติ ความศรัทธาความพึงพอใจและความมีประสิทธิภาพ จุดเด่นของหมอเมืองก็คือ มุ่งเน้นการรักษาคน ทั้งร่างกาย จิตใจ ตลอดจนรวมไปถึงครอบครัวหรือเครือญาติ และสังคมทั้งระบบมากกว่าที่จะ มุ่งเน้นรักษาเฉพาะโรค หรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งเพราะการเจ็บป่วยของบุคคลเกี่ยวพันไปกับ บริบทอื่น ๆ ที่ฝังตัวอยู่ในระบบชุมชนนั้น ๆ

หมอเมืองแต่ละคนได้มีระบบการเรียนรู้สั่งสมประสบการณ์ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพ มาเป็นเวลายาวนาน โดยเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงหรือผ่านระบบเครือญาติ โดยเฉพาะระบบครู หรือผู้รู้/ผู้อาวุโสกับศิษย์ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งในลักษณะตัวต่อตัว โดยอาศัยการจดจำมากกว่าการจดบันทึก และผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจะเลือกสรร ดัดแปลงเพิ่มเติม ประยุกต์องค์ความรู้เหล่านั้นให้สอดคล้องกับประสบการณ์ ความถนัด และสถานการณ์สิ่งแวดล้อม เฉพาะตน

ในด้านสาเหตุที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ พบว่ามาจากกระแสของการพัฒนา ในยุคปัจจุบันส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดถูกกระทบกระเทือน ด้วยเหตุที่การเปลี่ยนแปลง ของสังคมอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่จะต่อดัดกับองค์ความรู้เดิม นอกจากนี้ยังพบว่า คนรุ่นใหม่ไม่ใส่ใจ สืบทอดความรู้จากหมอเมือง ขณะนี้จึงคงเหลือแต่หมอเมืองอาวุโสและชราภาพมาก อันส่งผลให้ องค์ความรู้เหล่านี้จะสูญหายไปกับกาลเวลา

ในส่วนความตระหนักในสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพยากรพบว่า หมอเมืองทุกคนมีความ ตระหนักที่จะพิทักษ์รักษาพืชสมุนไพรให้คงอยู่ พร้อมทั้งคำนึงถึงสิทธิหน้าที่ของตนที่มีกฎหมายใหม่ ออกมาคุ้มครองภูมิปัญญาเดิม เพื่อร่วมมือป้องกันการแย่งชิงทรัพยากรพืชสมุนไพรจากชาวต่างชาติ ตลอดจนเสนอให้ภาครัฐพัฒนาขีดความสามารถของระบบการดูแลสุขภาพของชาวบ้าน โดยหมอเมือง ให้เป็นทางเลือกคู่ขนานกับการแพทย์แผนใหม่ เพราะการที่หมอเมืองและการแพทย์พื้นบ้านอยู่ คู่สังคมไทยมาตราบนานเท่าทุกวันนี้ แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและบทบาทของหมอเมืองว่าเหมาะสมและ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแห่งล้านนา

Independent Study Title	Local Knowledge of Traditional Healers in Herbal Medicine and Environment	
Author	Mr. Injai Wongrattanasatian	
Master of Art	Man and Environment Management	
Examining Committee	Assist. Prof. Dr. Suthep Soonthorupasuch	Chairman
	Lecturer Dr. Supaporn Nakbunlung	Member
	Assist. Prof. Putchong Kuntolbutra	Member

ABSTRACT

This research is designed to study indigenous knowledge and behavior of traditional healers on using herbs for medication, and to study the process of learning and transmitting medicinal herbs for curing and relieving diseases. In addition, the study is concentrated on the practitioners' awareness of ownership rights of such medicinal plants in order that they can transmit their traditional knowledge and experiences to others in coping with health issues aside from modern remedy.

It is a qualitative study, which is conducted through in-depth interview and participant observation. In this regard, ten well-known practitioners are selected as case studies.

The findings of this study have revealed that the people usually go to the hospital first when they get sick. If they are not satisfied with the remedy, they will turn to traditional healers. However, it is discovered that some villagers choose to go first to local practitioner as in the past. In case they did not get cured, they will go to see the modern doctor. Otherwise, they may use both services at the same time, but in a different context.

The factors influencing the patient's decision-making in medical service selection involve a number of reasons such as individual belief, confidence, economic and social backgrounds, and environment. However, the villagers are wise enough to decide by themselves on this matter.

The recent study conducted at Chom Thong District indicates that indigenous herbs are wisely used for curing in many communities. It is regarded as an alternative for the patients according to their socioeconomic status. The outstanding point of traditional heals is that his medical treatment includes both physical and mental remedies. Moreover, it is extended to the patient's family and kinsmen because the ailment is also concerned with other factors prevalent in the community. Traditional doctor's long practices and experiences can fit into his community lifestyles and perpetuate that ethnicity.

Each folk practitioner had learned and accumulated over times his knowledge and experiences in curing diseases either through direct practice or from kinsmen or elderly healers in face-to-face learning manner. Such practice is usually memorized rather than recording, and it is selected, modified and applied according to individual case.

As regards the causes affecting the folk remedy continuity, owing to the rapid changes such a learning and transmitting process of traditional curing technique is currently affected to an extent that it cannot move in parallel with modern medical treatment. Consequently, it is now on the verge of drastic decline and will become obliterated at large.

In connection with the Intellectual property right of their medical practice, all the folk doctors are quite aware of protecting and perpetuating the medicinal herbs. In addition, they are much conscious of personal rights under modern law to preserve and patent them for the benefit of indigenous doctors who have been practicing it since early times. They also need the government supports to review the direction of medical developments in a way that the folk medicine can be developed in parallel with modern medication. The reason why the folk healers and herbal medicine have been existing along with Thai society since the ancient times is that the traditional remedy is still suitable to, and consistent with, rural folk Lan Na lifestyles.